

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izbaja 1. in 15. vsakega meseca na celi pol. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 17. V Ljubljani, 1. septembra 1878. Tečaj XVIII.

Bosna in Hercegovina.

Da lože razumemo zgodbe, ki se sedaj verše v Bosni in Hercegovini, oglejmo si nekoliko ljudi in deželo.

Bosna in Hercegovina, od l. 1865 združeni v jeden viallet (deželno poglavarstvo), ste na severo-zahodu Evropske Turčije. Do berolinskega pomirja je obsegalo to poglavarstvo 1134 □milj, kraj ki ga zaseda naša vojska, se ceni na 980 □milj. Na vzhodu mu je meja kneževina serbska, ob meji je Javorovo gorovje in reke Vuvac, Lim in Drina; na severu delajo mejo reke Sava, Una in nekaj tudi Glina proti Hrvaškem in Slavonskem, na zahod meji na Dalmacijo in ob jugu na Montenegro, Albanijo in pašalik Priština.

Dežela je zelo gorata, na vzhodu Dinarskih alp je cela versta skupnega gorovja, ki se vzporedno raztega od severo-zahoda na jugo-izhod. Najbolj zanimive verste je na severo-zahodu Kozarac in planina Germec; na vzhodu ob spodnjem Verbasu planina Ljubac; dalej proti jugu se polagoma znižuje planina Vitorga, planina Radovan (660 mtr.) in Vlahic (340 mtr.) Dežela, ki je pri Mostaru znižana, vzdiguje se na jugo-vzhod zopet do 2000 mtr. višočine. V sredi dežele raztezajo se obraščena berda Ljubisnēr-ja, pri Sarajevem je valovita vizravan Romanja, na severo-vzhod so enake planine kakor Majevica. Med temi gorami se raztezajo razsežne, visoko ležeče doline, ljudstvo jih imenuje polja; naj imenitnejša so tista pri Doynem, Livnem, pri Glamoti in Kuprešu. Ravnine so le neznatne poleg Save, Drine in Bosne.

Vodá ima dežela mnogo, mnogo, razen Save, ki pa je samo ob meji, so naslednje reke najzanimivejše: Bosna, poglavitna reka, ki deželi

daje ime, izvira kakih 15 klm. od Sarajeva v gori Igman, pri Šamacu se izliva v Savo in je poprek široka 24 klm., od Maglaja naprej je plavna. Drina pride iz Homa (Holma), sedaj pod Černagoro, ima veliko dotokov, dela nekaj časa tudi mejo med Bosno in Serbijo in se izliva pri Rači v Savo. Una pride iz Like, od Novi do Jasenovca, kjer se združi s Savo, dela mejo Bosni in Hrvaškemu. Neretva (Narenta) izvira v gorovju Volnjak, stopa pri Metkoviću v Dalmacijo in se izliva v jadransko morje; Verbas izvira med gorama Sec in Raduša, in se izliva pri Svinjarevem v Savo. Kakor se vidi iz porečja, naklanja se Bosna od juga na sever, v Hercegovini se pa dežela naklanja od vzhoda na zahod. Tudi nekatera jezera so tam, najzanivnejši je „Jezero“, katero napravlja rečica Pliva.

Obnebe je po legi kraja južno, ker je pa veliko gorá, vodá in šum, je veliko osornejši, kakor v drugih krajih Evrope pod isto zemljepisno širjavo. Po gorah ostane sneg od oktobra do maja, na višjih krajih leži še dalje. Po nekaterih krajih razsajajo vsako leto hudi viharji, ki veliko škode napravijo. Burji razpostavljena je Hercegovina in Kupreško polje. Močvirje je poleg Save in Neretve.

Dežela je bogata prirodnin, in pri dobrem gospodarstvu bi bila lahko zelo cveteča. Izvzemši gola berda v Hercegovini je velik del dežele obraščen z gozdi. Med drevesi se najbolj ponaša hrast in bukev. Žito vsake vrste tam raste, v Ljubučki tudi riž. Sadja je veliko, znane so posušene slive iz Bosne. Vino raste pri Mostaru, tam raste tudi vsake vrste južno sadje. Poglavitno bogastvo dežele je pa v čedah domačih živali. Po gozdih je veliko divjačine. Nekdaj so se zelo pečali z rudarstvom, tudi obert je bil znaten, a sedaj je vse propalo.

Dežela, ki se ima zasesti, šteje 1,250.000 duš, poprej sta imela Bosna in Hercegovina skupaj 1,350.000, od teh jih pride na Hercegovino kakih 300.000. Prebivalci so vsi Serbi, pravih Turkov je silo malo, a strogo se ločijo po veri; mohamedanov je okoli 450.000, pravoslavnih 650.000 in katolikov 150.000. Mahomedani imajo svojega verskega poglavarja Mufti-ja, pravoslavni metropolita in dva škofa, katoliki pa frančiškane, provincijal je v Suteski, judje imajo svojega nadrabinerja.

Dežela je bila razdeljena v 7 sandjakov (kresij) in ti razpadejo zopet v okraje (nahije). Na čelu vijaleta je bil vali (gubernator). Vradnike so imenovali v Carijgradu in ti so bili pravi Osmanje. Vladen jezik je bil turški, in pri najmanjši obravnavi je bilo treba tolmača.

Zemlja je po večem mohamedanom v lasti, prebivalci v vaseh (kmetje) nimajo zemlje in so podložni begom, agom in spahijem. Begovi in age so potomci domačega plemstva, spahi, naseljeni turki (nekako feudalni vitezi), a sedaj so pomešani z begovi. Kristjane zatira turška gospôda, pravoslavne še njih škofje, večidel Greki (fanariotje). Katolikom je v tem obziru bolje, šole imajo le katoliki, ki pišejo z latinico. — Pravo-

slavni pišejo v azbuki; na deželi niso smeli šol imeti, tudi po mestih le malokje, cirilica ima v sebi nekaj deržavi turški nevarnega?!

Poglavitno mesto je Sarajevo, na obeh bregovih Miljačke. Ima nekaj na 4.500 hiš in 45.000 ljudi, po večem mohamedanov, kakih 4.500 je Gerkov, 500 katolikov, 3000 judov in nekaj nad 1000 ciganov. V Sarajevem je bil vali (gubernator) višji sodec, mufti, metropolit. Od l. 1850 imajo tudi velevlasti tam svoje konsule.

Poglejmo še ceste, ki vodijo v deželo in po katerih je naša vojna v deželo prišla. Jedna teh, po kateri je vže princ Evgen l. 1697 marširal v Bosno, pelje od Turškega Broda čez Dervent, Doboj, Maglaj, Žepče, Zenico v Sarajevo in je dolga 29 milj. Ta cesta je skoz in skoz vozna, bosniški vozovi jo prevozijo v polčetertem dnevu, prejaha se v 30 urah. Po tej cesti se je pomikal general Filipović z glavno armado (13. vojnim kardelom in 6. divizijo).

Druga cesta pelje od Save in sicer od Berbira, Stari Gradiški nasproti, čez Banjaluko, kjer se zedini s cesto, ki pelje iz Novi in potem gre čez Jajce in Travnik tudi v Sarajevo. Po tej cesti je šla 7. divizija, vodil je jo princ Würtemberški.

Tretji prehod čez Savo je bil pri Šamacu, po njim je šla 20. divizija pod Szaparijem; cesta vodi čez Gradačac in Doljno Tuzlo v Zvornik, in od tod čez Kladanj tudi v Sarajevo.

Druga cesta gre pa naravnost iz Dalmacije skoz Hercegovino v glavno mesto in sicer iz Metković in dolino pri Neretvi čez Mostar in Konjico.

Ta skoz in skoz prevozna pot je le 24 milj dolga, tedaj naj krajša pot od avstrijske meje v Sarajevo. Še bolj važna je, ker veže Mostar s Sarajevim. To pot je imela prehoditi 18. divizija f. m. l. Jovanoviča. (Znano pa je, kako je Jovanovič svojo armado nepoškodovano čez sterno gorovje vodil, in Turke, ki so ga ob prekopani cesti čakali, za nos zvodil.) —

P o ž e n č a n.

Kakor z manjšimi učenci, tako tudi sami s sabo napak ravnamo. Mi se učimo dogodovščine, šeg, jezikov nekdanjih in novih narodov; li slavensko je bilo do današnjih časov v tistem kotu, kamor se mečejo nepotrebne berkljarije. Pri ptujem se vlečemo za eno čerko, v domačem ne maramo za cele bukve. V ptuje smo zaljubljeni zato, ker je ptuje; domače merzimo zato, ker je domače. Ker sami nismo domačega čislali in se ga učili; kdo se je bil od nas kaj v stanu tudi v domačem naučiti?

Oh mladenči, mladenči! vsaj vi bodite za se in za svoje rojake Slavenci; saj se domače slavenskega naučiti za vas ni težko. Če molčim od nemščine, ki je učenim stanovom potrebna zavolj naše zveze z nekaterimi nemškimi deželami, ker so z nami pod eno krono, se mi dalej